

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא מציעא - דף מה

שכאשר עוסקים בקנין כסף, כל הנב"ש הוא "ערך" אין משמעות ל"צורה", רק בחליפין דעתו על ה"צורה". (יש מקום גדול להאריך לפי הגדרות קנין כסף, ובמחלוקת הסמ"ע והט"ו חו"מ קצ, ואכמ"ל ובעז"ה עוד חזון למודע)

נושא היום: זהב בהגדרת פירות, למע"ש מקח והלוואה. מטבע אם נעשה חליפין.

נחלקו ב"ש וב"ה לגבי חילול מעות מעשר שני, **לדעת ב"ש** אסור לחלל מטבעות כסף לזהב. **ולב"ה** מותר. **כאמור נחלקו ריו"ח ור"ל** בביאור שיטתם. **למ"ד**, פירות עצמם מותר לחלל על מטבעות זהב **אף לדברי ב"ש** (אף שכביכול נמצא שמחלל פירות על פירות) כיון שאמנם זהב מוגדר לפירות, אך ביחס לפירות ממש, הוא נחשב למטבע. **למ"ד**, נחלקו אף בחילול פירות על זהב, **לב"ש** אסור כיון שזה פירות על פירות וצריך לחלל מעשר שני על כסף. **וב"ה סברו** שמותר כיון שזהב הוא מטבע. **ניסו להוכיח שריו"ח** אסר לחלל פירות על זהב, ממה שאמר ריו"ח "אסור ללוות דינר בדינר", **בהכרח** מדובר בדינר זהב, שדינר כסף לכו"ע ביחס לכסף מוגדר כמטבע, וזהו הלוואה רגילה המותרת, אך זהב (לשיטת ריו"ח בבע"ז ב"ש) כאשר מוגדר כ"פירות" אם מלוה זהב ע"מ לפרוע זהב, **יש כאן איסור ריבית מדרבנן** שאסור ללוות "סאה בסאה" שמא יתייקר ערך "סאה" מזמן ההלוואה עד הפרעון, ונמצא המלווה מקבל בשעת הפרעון ערך גבוה יותר. **זוהה הגמ'**, לשיטת ריו"ח, בחילול מע"ש מותר לחלל פירות על זהב, כיון שלגבי פירות ממש, זהב מוגדר למטבע. **אך במקח וממכר** זהב הוא פירות ולכן אף בהלוואה דנו זהב כדון פירות שיש איסור של סאה בסאה.

אדם שהצטבר בידו מעות נחושת של חילול מע"ש, ומעוניין לפרוט ל"סלע". **לדעת ב"ש**, יוכל לפרוט. **לדעת ב"ה**, לא יפרוט הכל אלא רק יצבור לשקל, ושקל שני ישיאר בפרוטות, שאם נאמר שיש צורך הכל לנחושת כאשר יגיעו לירושלים הרבה סלעים, פורטי הכסף יעלו את מחיר הפריטה ונמצא מעות מע"ש נפסדים מחמת הפריטה. **זנה הגמ'**, מוכח שאפשר לחלל פירות ממש על זהב, שאם היתרו לחלל על נחושת הפשוט בודאי שמוותר על זהב החשוב יותר. **זוהה הגמ'**, שאין ראייה כיון שמדובר במקום שפרוטות נחושת חריפות בהוצאה, ומוגדרות למטבע.

שיטה ב' במחלוקת ריו"ח ור"ל בביאור מחלוקת ב"ש וב"ה. **למ"ד**, לכו"ע מותר לחלל פירות על זהב, כיון שבפעם הראשונה שמחלל מותר לחלל על כל כסף. **אך לדעת ב"ש**, כאשר חילל על כסף, לא יוכל לחלל על זהב, כיון שהתורה כתבה "וצרת הכסף" היינו הכסף הראשון. **ולדעת ב"ה**, מותר לחלל אף כסף אחר כיון שהתורה פתחה כסף "ונתת בכסף" וצרת הכסף, "לרבות אף כסף שני. **ולשיטה זו** נכתב בברייתא שחלקו בחילול מעות כסף על זהב, **ולא נכתב** שחלקו אף בכסף על כסף (שהרי תמיד זה כסף שני), כדי שלא נאמר ש"ה מודים לב"ש שאסור לחלל כסף על זהב, מחמת שזהב לגבי כסף הוא פרי. **למ"ד**, נחלקו אף בחילול פרי על מעות זהב.

ניסו להוכיח ממחלוקת ב"ש וב"ה לגבי פריטת הכסף בירושלים, כאשר יש לו "סלע", **לב"ש** יוכל לפרוט הכל לפרוטות. **לב"ה**, יפרוט שן הסלע שקל לפרוטות, ושקל ישיאר כסף מחשב שיש לא ישתמש בכל הכסף, וישאר בירושלים עד הרגל הבא ובינתיים פרוטות נחושת יתקלקלו. **מבואר** שלב"ש מותר לעשות כן, אף על פרוטות שפחות חשובות בודאי שיהיה מותר על זהב, ואין נידון של "כסף שני". **ביאר רבא**, מדובר בירושלים שניאמר "בכל אשר תאוו נפשך" ורק בחילול מחוץ לירושלים למדו כסף ראשון ולא שני. **אך זוהה הגמ' מהברייתא** האמורה לעיל, שנחלקו ב"ש וב"ה לגבי צבירת הכסף, ולא חילקו האם מדובר בירושלים, **ולא חששו** לכסף שני.

מסקנת הגמ', לכו"ע אין חשב ב"כסף שני". ונחלקו ריו"ח ור"ל, **למ"ד** א. **לב"ש**, אין מחללים כסף על זהב שמא יחסר לו לשווי דינר זהב ויתעכב ולא יעלה לירושלים. **ב"ה סברו**, שאין חוששים ויעלה אף כאשר יהיו בידו סלעים כסף. **אבל לכו"ע** מותר לחלל פירות על זהב, שאין חשב שימתין כיון שהפירות עתידים להתקלקל, ואם לא יהיה לו כשיעור דינר זהב, יחלל על כסף. **למ"ד** ב. נחלקו ב"ש וב"ה אף בחילול פירות על זהב. **מוכיחה הגמ'** כשיטה זו מלשון המשנה שמבואר "יעשה ולא יעשה" שזה לשון שרבנן גזרו של איעשה, אך מהתורה מותר. **אך אף נחלקו** בהגדרת חילול מהתורה הייתה המשנה צריכה לומר "מחללין או לא מחללין".

נחלקו רב ולוי האם מטבע נעשה חליפין (היינו האם ניתן ליצור התחייבות לקנין חליפין ע"י מטבע, שישמש לא בתור "ערך הטיקא" אלא בתור מעשה קנין הראוי להיות "חליפין"). **ביאר ר"פ** השיטה שסברא שמתבטל לא נעשה חליפין כיון שצריך להיות בהגדרת "כלי" ומטבע דעתו על הצורה והיא עתידה להתבטל כאשר המלכות תפסול את המטבע.

מבאר הגמ' את לשון המשנה לשיטת שאין מטבע נעשה חליפין, **הזהב קונה את הכסף** שלא מדובר בתורת חליפין אלא בתורת "דמים", היינו ערך מטבע כסף, **וצריך למכור** בלשון המשנה "הזהב מחייב את הכסף". ובאמת אם היה מדובר בחליפין מדוע לא יועיל כסף לקנות זהב הרי בתורת חליפין היה צריך להועיל. **וכן בלשון הברייתא** מבואר שכסף אינו קונה את הזהב באופן שמכר לו 25 דינר כסף בדינר זהב, אט"פ שבעל הזהב משך את הכסף על קנה עד שימשוך (בעל הכסף) את זהב, **אם מדובר בחליפין** מדוע לא קנה. בהכרח מדובר על מכירה במעות. **אך זהב, אף מדובר בתחילתה מבואר**, הזהב קונה את הכסף, כאשר משך את הזהב קנה לו הכסף בכל מקום, **ואם מדובר** בחליפין מובן שנקנה בכל מקום, אך אם בקנין מעות, הרי היה צריך לומר שקונה התחייב להעמיד את הכסף. **ביאר רבא**, מדובר בקנין מעות אך הלשון "בכל מקום שהם" בא לומר שהקנין נעשה כמו שסיכמו ביניהם. **אמר ר"פ**, אף למ"ד אין מטבע נעשה חליפין, היינו אין ליצור קנין חליפין במטבע. **אך המטבעות עצמם** נקנים בקנין חליפין. כפי ששיטת ר"פ שפירות לא נעשים חליפין, אבל הם עצמם נקנים בקנין חליפין.

עיונים על הדף

האם יוצא ידי חובת מצה או אתרוג במעות מעשר שני?

מבואר בגמ' שעל האדם המחלל פירות מעשר שני ועולה עמהם לירושלים, יש לדקדק בפריטת הכסף שמעות מעשר שני לא יפסדו. תוס' (ד"ה בכל) דנו, מה היתר להחליף את הכסף בירושלים לכסף אחר, הרי למדו בהלכות מעשר שני שהדברים המותרים לרכוש בכסף מעשר שני, זה רק פרי מפרי וגדולי קרקע. ובאמת ביארו תוס', מיעוטו רק מים ומלח, אבל בפרוטה שניתן לקנות בה בקר וצאן הם בכלל הגדרת פרי מפרי ומותר. (עי' עירובין כז, ב לאורך הסוגיא את הדרשות ויש עוד דברים שנמנו, וחלוי שם בגרס' הגר"א בסוגיא האם פטירות ניתן לרכוש במעות מעשר שני וכו') האם מותר לאדם לרכוש במעות מעשר שני ככל העולה על רוחו, "בכל אשר תאוו נפשך", האם צריך לרכוש דבר אוכל למאכלו האישי, או שמא ניתן לרכוש אף מצוות באותו כסף, כעין אדם שבא לירושלים ערב חג הסוכות, ומעוניין לקנות "אתרוג" בכסף מעשר שני, האם זה בכלל "אוכל" ואין לו חסרון של פרי מפרי וגידולי קרקע, או שהיותו ובא לקיים מצווה חיובית, אין לו לרכוש במעות מעשר שני. וכן הוא הדין יש לדון בערב חג הפסח, אם מותר לו לרכוש "מצת מצוה".

למעשה ענין זה הוא מחלוקת רבי מאיר ורבנן (פסחים לח), האם אדם יוצא ידי חובה במצה העשויה ממעשר שני. ולשון הגמ' "מצות של מעשר שני לדברי רבי מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בדברי חכמים יוצא בה ידי חובתו בפסח". **בפסח** לדברי חכמים יוצא בה ידי חובתו בפסח. **וב"ה** ואמרה הגמ' אף אין דין האתרוג של מעשר שני, האם יוצאים בו ידי חובה או לא יוצאים הגמ' "אתרוג של מעשר שני לדברי רבי מאיר אין יוצא בו ידי חובתו ביום טוב לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט". עמ"ד האחרונים (הרש"ש ובגליוני הש"ס) על שינוי הלשון בגמ' בין מצה לאתרוג. שלגבי מצה אמרה הגמ', יוצא ידי חובה בפסח. ואילו לגבי אתרוג כתוב, יוצא ידי חובה ביו"ט. מה ההבדל?

אומר הרש"ש, במצות ד' מינים כתוב בתורה "ולקחתכם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר" וכו', מכאן למדו חז"ל, שצריך להיות "לכם" למעט גזול, לדעת רבי מאיר אף מע"ש וכו'. אולם הגמ' אומרת בסוכה, פסול "לכם" זה רק ביום הראשון, בשאר ימים יוצא י"ח בנטילת ד' מינים בשאול ואף בגזול (עי' ריש פרק לולב הגזול בדין מצוה הבאה בעבירה) א"כ אמרה הגמ' שאדם יוצא ידי חובה ביו"ט. כל הנידון הוא רק לגבי יו"ט. אולם לגבי מצה בפסח, הרי אף בפסח שני צריך לצאת ידי חובה במצה שאינה מע"ש לכן אמרו יוצא ידי חובה בפסח.

אולם חידוש גדול ומעניין, למדנו בדברי רבי יוסף ענגיל זצ"ל בגליוני הש"ס. כידוע דעת הגאון שכשם שיש מצוה לאכול בסוכה כל ימי חג סוכות, אף יש מצוה לאכול מצה כל ימי הפסח. והוכיחו כן מדברי הראשונים בשלהי המסכת, שהקשו מדוע על סוכה מברכים לישב בסוכה בכל פעם שהסיח דעתו מהסוכה וכו' ואילו לגבי מצה אין מברכים, כי אם בלילה הראשון. מבואר שיש מצוה לאכול כל ימי הפסח מצות, שאם לא כך מה השאלה, בודאי שאין מברכים על אכילה זו. ע"כ אף האוכל מצה בשאר ימי הפסח מקיים מצוה. אמנם אין זו מצוה של חובה שרק בלילה הראשון יש חיוב לאכול מצה. אולם על מצוה קיומית, שאם אוכל מצה מקיים מצוה. (עי' במעשה רב אות קפה)

מענה מחדש הגליוני הש"ס, באתרוג כל הנפק"מ שיהיה "לכם" זה רק ביום הראשון שבו נפסל מה שלא "לכם" אולם בשאר ימים יוצא י"ח, אף בדבר שאינו שלו ולכן כתוב בלשון הגמ' יוצא ידי חובה ביו"ט. אולם במצות, אמרו שלא יוצא ידי חובה בפסח, הכוונה לגבי ימי הפסח, וכך, בשאר ימי החג שאומרים אנו שאם אוכל מצה מקיים מצוה, כל זה הפסח שיוצאים בה ידי חובה בלילה הסדר. אולם אם אוכל מצה של מע"ש אמנם לא אכל חמץ, אולם לא קיים מצוות מצה.

עולה לפי דבריו שלדעת הגאון ועוד, שיש מצות אכילת מצה כל ימי הפסח זה דוקא במצה שיוצאים בה ידי חובה וא"כ מצה עשירה, או שהוסיפו לה טעם מסוים, מצה של מע"ש וכו' אין זהו קיום מצוה. (עי' בעיונים על הדף פסחים לח, איזו עוד נפק"מ מעניינת יעלה לדרכו של הגליוני הש"ס) (עי' עוד בדברי הגר"ח על הש"ס אות כו בביאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד לגבי לצאת ידי "קרנן חגיגה" בהבמה מדין מעשר שני)

מדוע בקנין כסף אין חסרון של דעתו הצורה?

ביאר ר"פ למ"ד מטבע לא נעשה חליפין, כיון שצריך להיות בהגדרת "כלי" ומטבע דעתו על הצורה והיא עתידה להתבטל כאשר המלכות תפסול את המטבע. ועפ"ז ביארו בגמ' את דברי המשנה שזהב קונה את הכסף, היינו בקנין מעות. היה מקום לדון, מדוע כאשר מדובר על מעות, אין חסרון במה שלטבע אין צורה, או עתידה להתבטל. כבר עמדו בקושיא זו הראשונים, והדברים יהיו נפק"מ בהמשך הסוגיא לגבי שיטתו של ר"פ בענין מטבע נעשה חליפין והאם מטבע עצמו נקנה בחליפין.

אך ביאר הר"ן בדברי הגמ', כי אמרין דדעתיה אצורתא הני מילי היכא שהוא מקבלו בתורת חליפין שכיון שהוא מקפיד בהן ורוצה אותן בעין איכא למימר דעתיה אצורתא אבל היכא שהוא מקבלו בתורת דמים לא אמרין דדעתיה אצורתא שאם לא תאמר כן האיך קרקע נקנה בכסף ואשה האיך מתקדשת בו נימא בכלהו דעתיה אצורתא אלא ע"כ כדכתבנא. עכ"ל. מבואר בדברי הר"ן